

HOEGAARDEN

PERIODIEKE UITGAVE

HEEMKUNDIGE KRING

REDAKTIE:

MAURICE DODION

TIENSESTEENWEG, 19, ZITTAART-LUMMEN

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:

PIERRE ROTTY

STOOPKENSSTRAAT, 83, HOEGAARDEN

P.C.R. : 88.70.61 - Pierre ROTTY - Stoopkensstraat, 83, HOEGAARDEN

2de JAARGANG -- NUMMER 8

OKTOBER-NOVEMBER-DECEMBER-66

In dit nummer verschijnen :

1. Zuid-Oost Brabant en het Taalprobleem 1795-1930
2. Enkele merkwaardigheden uit de volkstelling van 1796.

Het museum is toegankelijk vanaf Palmzondag tot einde september, alle zondagen van 2,30 u tot 19 u en op aanvraag bij de konservator, M. Guilluy, Nernstraat 35, te Hoegaarden.

Algemene toegangsprijs : 5 frs.

Vraag steeds een gratis aangeboden museumgids. Uw bezoek zal aangenamer zijn.

Verkrijgbaar in het museum :

1. De geschiedenis van Hoegaarden.
J. Vander Velpen, priester
2. Zegelafgietsels van Hoegaarden en het ganse land,
maar op bestelling.
3. Fossiel hout gevonden te Hoegaarden.

DE REDAKTIELEIDER.

ZUID-OOST BRABANT EN HET TAALPROBLEEM
1795 - 1930

HFDST. II OUTGAARDEN ONDER WAAELSE INVLOED WORDT PAS IN 1922 EEN
VOLWAARDIGE VLAAMSE GEMEENTE EN PAROCHIE.

A. Schets van de plaats "Outgaarden" in het licht van de taal in 1789

Het wereldlijk bestuur van de parochie Outgaarden is tot in 1789 verdeeld over vier onliggende gemeenten. Het kapittel van Visé, dat de pastoors benoemt, stelt wel de schepenen en de meier aan, naar de inwoners zijn deels aan Hakendover met schopenbank, deels aan Goetsenhoven, Hoegaarden en enkele aan de Waalse gemeente Zétrud-Lunay onderworpen.

De plaatsnamen zijn altijd Nederl. landstellig, zoals Caberg, Panhuys-beek (1).

Vóór 1789 is er geen sprake van onderwijs te Outgaarden; waarschijnlijk liepen de kinderen, die wilden leren, school te Hoegaarden, zoals die van Zétrud-Lunay in 1666 (2).

Voor de XVIIIe eeuw zijn er enige lijsten bewaard van de kinderen, die gratis mochten school lopen bij de koster (3).

Op kerkelijk gebied hangt de parochie tot 1559 af van het kapittel van Visé dat de pastoors benoemt. Zij maakt deel uit van het bisdom Luik, dekenij Goldenaken. Bij de inrichting van de nieuwe bisdommen in 1559 wordt de parochie Outgaarden overgeheveld naar het aartsbisdom Michelen en onder de dekenij Tienen geplaatst (4). Onder pastoor Petrus Cartuyvels (5) van Outgaarden, die geen Waals kon, ontstaat een betwisting met de pastoor van Zétrud-Lunay (6). De Waalse inwoners van het huis van Jan Van Osmael gaan, omdat hun pastoor geen Waals kan, in Zétrud-Lunay biechten en communiceren. Waarschijnlijk heeft de pastoor van Zétrud die familie dan opgeëist als zijnde parochianen van zijn kerk (7). Opgemerkt dat Petrus Cartuyvels liet begaan heeft de pastoor van Zétrud ook huis en land van Jan Van Osmael aangezien als deel van de parochie van Zétrud.

B. Bestuurlijke ontvoogding krijgt Outgaarden pas als het Vlaams-sprekende gehucht een gevaar wordt voor de Waalse combinatie Zétrud-Lunay - Outgaarden

Onder het Franse bewind wordt Outgaarden een afzonderlijke gemeente in het kanton Hoegaarden (8). Niet voor lang echter. Door keizerlijk decreet van 2 mei 1810 wordt Outgaarden, gemeente sinds 1796, bij de gemeente Zétrud-Lunay gevoegd, deels omdat reeds een reeks van huizen afhing van de parochie Zétrud-Lunay, deels omdat de gemeenten naar elkaar gegroeid zijn onwille van het grondbezit dat van beide parochies voor een groot deel in handen is van de graven Astier (9). Het is een eigenaardige samenkoppeling, daar Outgaarden grotendeels Vlaams en Zétrud-Lunay bijna uitsluitend Waals is. Een feit is zeker : Outgaarden telde weinig inwoners. In 1784 waren er 217 en in het jaar XIII (1805) : 255. Daarentegen heeft Zétrud-Lunay een bevolkingsaantal van 972 zielen in 1784 en 826 in het jaar XIII van de Franse Revolutie (10).

Hierbij valt op te merken dat het centrum van Goetsenhoven, dat niet verder van Outgaarden gelegen is dan het centrum van Zétrud-Lunay, in 1846 slechts 715 inwoners telt en volledig Vlaams is (11). En wanneer Outgaarden een gehucht wordt met 255 inwoners, zien we dat Ezemaal een gemeente blijft, alhoewel deze gemeente maar 264 zielen telt in 1846 (12).

Al de officiële betrekkingen tussen Outgaarden en Zétrud-Lunay worden in het Frans gevoerd. Ook de rekeningen en de begrotingen van de kerkfabriek zijn in het Frans gesteld (13).

Tijdens het Hollands Bewind (1815-1830) dringt de taalgrens en de taalpolitiek ook hier door (14). De eerste stap is het koninklijk besluit van 15 september 1819 over het gebruik van de nationale taal, het Nederlands, in publieke akten, uitgevaardigd voor de gemakkelijheid en het voordeel van de inwoners (15).

In Zuid-Brabant worden, al dan niet ten gevolge van een "nader onderzoek" de gemeenten Zétrud-Lunay, Outgaarden, Neerheilissen, Opheulissen, Linsneau, Beauvechain, Tourinnes, Nodebais, Harne-Mille, Longueville, Piétrebais, Chapelle-St.-Laurent, Bossut-Gottechain en Gréz-Doiceau, die voorheen tot het arrondissement Leuven hebben behoord, door het K.B. van 5 juli 1822 rechterlijk en bestuurlijk bij het arrondissement Nijvel ingedeeld (16).

Zo wordt het "taalbesluit" bij K.B. van 26 oktober 1822 toepasselijk op de ééntalig Vlaams gemaakte arrondissementen Brussel en Leuven (17). Van Vlaamse zijde is met het niet eens met deze regeling en door K.B. van 30 december 1822 blijven al deze gemeenten bij het arrondissement Leuven (18). Nu zijn op hun beurt de Walen ontevreden en het K.B. van 13 april 1823 (19) wijzigt terug de administratieve grens tussen de arrondissementen Leuven en Nijvel met dien verstande dat Zétrud-Lunay, Outgaarden, Op- en Neerheilissen onder Leuven blijven (20). Dit heeft tot praktisch gevolg voor Outgaarden, dat gans de administratie Nederlandstalig wordt vanaf 1823 tot 1830. Vanaf 1830 wordt alles weer Frans. Wanneer een reglement van orde opgesteld wordt in de gemeente, hangt men dit aan de kerken van beide parochies uit maar alléén in het Frans (21). Nochtans mag men geen vals beeld ophangen van de toestanden in de taalgrensstreek. Niettegenstaande het feit dat er van hoger hand misschien naar een verfransing gestuwd wordt, zijn de verhoudingen tussen Outgaarden en Zétrud-Lunay eer tegemoetkomend en begrijpend in de XIXde eeuw. Wanneer zich in 1842 twee kandidaten voorstellen voor de plaats van veldwachter is het de tweetalige, die gekozen wordt (22). Wanneer Zétrud-Lunay in 1843 een gemeenteschool opent, dan adopteert de gemeente in 1844 ook de private school van P. François te Outgaarden (23).

M. DODION

Nota's bij dit artikel.

- (1) Cfr M. MAES, De toponymie van Outgaarden, geschreven doctoraats-thesis, instituut van toponymie en dialectiek, Leuven, 1929, p. 20-95
- (2) Algemeen Rijksarchief Brussel, Greffes échevinaux de l'arrondissement de Louvain, Rekeninghe van de tafelnester van Zittert, nr 4605
- (3) Iden, Tablelles et listes de la population, nr 4442.
- (4) A. DE MOREAU, Histoire de l'église en Belgique, dl VI, kaart III.
- (5) Werd pastoor te Outgaarden op 24 juni 1668.
- (6) Daar bijna niergens de grenzen tussen de verschillende parochies goed afgebakend zijn, is er op menige plaats betwisting rond bepaalde huizen en gronden.
A. DIELS, Bijdrage tot de geschiedenis van Outgaarden..., Uitg. M. DODION, p. 16-17.
- (7) Cfr het register van de kleintjenden van pastoor J; De Leeuw fol. 20 verso : "... Het Huys en hof van Jan van osnael is hier voornael oeck onder Outgaarden geweest, volgens 't seggen van veele oude lieden, d'abuys is geschiet ten tijde van heer Petrus Cartuyvels die gheen Walsch kond...."
- (8) Op het einde van het parochieregister van 1649 tot 1796 vinden we volgende nota : "Desen register der genynte ende parochie Outgaerden... Ende is dusvolgens desen register overgelevert sijnde in de sittinge der municipaliteyt tot Hoegaerden door Petrus Hanset agent municipael der voorzegde geneynte..."
- (9) Archief van de groven te Zétrud-Lunay. Gans het land rond de kapel van "Hulp en Bijstand" op de grens Zétrud-Lunay-Outgaarden was in hun handen. Daarbij kwam nog dat de steenweg Tienen St. Michel in 1809 begonnen, Outgaarden nog beter met Zétrud-Lunay verbond. Een plan van de weg bevindt zich op de pastorie van Zétrud.
- (10) J. TALLIER-A. WAUTERS, Géographie et histoire des communes belges, Canton de Tirlemont, Zétrud-Lunay, Brussel, 1874, p. 144.
- (11) Cfr De volksstelling van 1846, p. 19.
- (12) Ibidem.
- (13) Dit vooral omdat de pastoors minstens in het Frans opgevoed waren. Het is in 1831 dat de kerkfabriek van Outgaarden opgericht werd.
- (14) A. DE JONGHE, De taalpolitiek van Koning Willen I..... Brussel, 1943, P. 213

- (15) Journal officiel, 1819, nr XLVIII : "....6, ne sont point comprises dans les dispositions du présent arrêté les provinces du Brabant-Méridional... I, aux villes et communes de la province du Brabant-Méridional dans lesquelles un examen ultérieur nous aura démontré que la langue flamande est la langue du pays."
- (16) Journal officiel, 1822, nr XVII
- (17) Idem, nr XLVI
- (18) Idem, nr LX
- (19) Idem, 1823, nr XVI
- (20) H. DRAYE, De studie van de Vlaams- -Waals- e taalgrenslijn.., Leuven, 1942, p. 42
Het was pas op 1 september 1963 dat Zétrud-Lunay, Op- en Neerhe lissen naar het arrondissement Nijvel overgingen samen met L'Ecluse.
- (21) Cfr Délibérations du conseil communal, 14 augustus 1835.
Het reglement zal aan de kerken uitgehangen worden op 4 oktober te Zétrud-Lunay na de hoogmis en in Outgaarden na het lof.
- (22) Idem, 5 mei 1842. J.J. PORTIER kon Frans en Vlaams,
H.J. DENIS kon slechts Frans.
- (23) Idem, 4 februari 1843 en 16 maart 1844.

EENKELE MERKWAARDIGHEDEN UIT DE VOLKSTELLING VAN 1796

De eerste volkstelling, die te Hoegaarden onder het Frans bewind in 1796 gehouden werd, ten einde de samenstelling van de gezinnen te kennen (Rijksarchief, Schepengreffie Leuven/Hoegaarden Reg 4214), bracht een ganse stapel gegevens aan het licht, die ons heden toelaten nadere bijzonderheden te verneemen nopens het leven en de beroepsbezigheden van onze voorouders tijdens de Franse overheersing.

Hoegaarden en zijn gehuchten telde destijds samen ongeveer 3120 inwoners, verdeeld over 721 gezinnen, hetgeen een gemiddelde geeft van 4 à 5 inwoners per gezin. Hiervan woonden in de dorpskom alleen 557 gezinnen met 1.475 inwoners, dus bijna de helft van het geheel.

Elk gehucht afzonderlijk zal in dit artikel behandeld worden en vele Hoegaardiërs zullen, in de personen hieronder besproken, hun voorouders en bloedverwanten terugvinden, hetgeen een stimulant is voor de latere uitbouw van hun stamboom. Dit werk is echter niet volledig ingevolge de onjuistheden en leemten die op de lijsten voorkomen, zodat het slechts als een bijdrage dient beschouwd tot de algemene geschiedenis van Hoegaarden.

I. De Dorpskom.

1. Geneeskunde.

Uit de verschillende beroepen, die in voornoemde tellingslijsten vermeld staan, vernemen wij dat er zich destijds in het centrum 2 geneesheren en 4 chirurgen bevonden, die zich in dienst stelden van de zieken. De geneesheren waren Jan Baptist Putzeys en Henricus Van Nerum, terwijl als chirurg bekend stonden : Pierre Haumont, Bernard Deguin, Antoon Hermans en François Collard. Laatstgenoemde was de oudste (65 j.) en vermoedelijk de deken van het geneeskundig korps te Hoegaarden.

Ofschoon elke dokter in die tijd over een eigen voorraad geneesmiddelen beschikte, was er te Hoegaarden toch ook een apotheker gevestigd. Het betrof namelijk de Fransman Christian Mullez, die rond 1792 van uit Valenciennes was overgekomen. Op gebied van kraambedden was het slechter gesteld. Er was slechts één enkele vroedvrouw voorhanden in de persoon van Anna Margriet Bonjean (We Petrus Taverniers). Ofschoon de dokters ook bij de kraambedden optraden, zal deze vrouw toch wel haar werk gehad hebben met al de geboorten in die tijd.

2. Geestelijken.

Op geestelijk gebied stond Hoegaarden er sterk voor, in 't totaal 20 geestelijken, waaronder 4 kanunniken, 2 priesters en 14 broeders. Tussen de kanunniken waren er 2 vreemdelingen, Antonius Durbuto en Franciscus de Retenisse plus 2 streekgenoten, Ambrosius en Corradus Tritsmans.

De priesters waren pastoor-deken Joannes Hubertus Sweerts, de latere bezieler van de samenzwering tegen de Fransen en zijn onderpastoor Lucas Gusedpeerds.

De 14 broeders verbleven in het klooster en behoorden tot de orde der Cordeliers (Minnebroeders). Onder hen bevonden zich de Prior van Polfliet, die de machtsgreep van notaris Van Autgaerden tegen de Oude Regentie had gesteund en de broeder Henri Coenegras. Later werd de orde afgeschaft en de broeders verdreven. Henri Coenegras verschool zich alsdan bij zijn familie op de Stoopkensstraat.

3. Bierbrouwers.

Aan bierbrouwers ontbrak het niet. Langs de Stoopkensstraat, de Beek en de Vroente wemelde het van brouwerijen. De meesterbrouwers hadden hun eigen "paenhuys" terwijl de boerenbrouwers hun brouwsels bij een bevriende brouwer lieten klaar maken. De meesten waren terzelfdertijd landbouwer, terwijl enkele kleinere brouwers tevens als hun eigen tonnenmaker optraden.

De grootste brouwers uit die tijd waren :

Joannes Van Nerum, Franciscus Van Nerum, Joannes Weerts, J.K. Kempenair, Jan Baptist Van Ex, Jacobus Van Nerum, Servaes Sweerts, Bernard Hennin, Guillaume Bueckens, Weduwe Jan Baptist Dumont.

Onder de grootsten uit de streek heerste een onderlinge strijd om aan kop te staan. Zij stonden in groot aanzien en waren vaak de notabelen uit het dorp, gezien zij tot de meest vooraanstaande ingezetenen behoorden. Verenigd in een brouwersgilde, waarvan het lokaal zich in de Doelstraat bevond, hielden zij de kwaliteit en de kwantiteit van het Hoegaards bier zeer hoog.

4. Tonnemakers en kuipers.

Dat de biernijverheid te Hoegaarden zeer bloeiend was, bewijst het groot aantal tonnemaakers, die hiervan een zuiver beroep maakten.

De meest bekenden waren : Henri Vandermolten, Servais Sweerts, Jan Dewelde, Petrus Stockmans, Matheus Cipers, Petrus Schoolmeesters, Hendrik en Libert Brieven, Francois Bietens, Antoon Taverniers, Jan en Hendrik Groetaers, Nicolas Dotremont, Barth Homblé, Guillaume Bueckens, Jan Baptist Dumont.

Onder de brouwers die hun eigen tonnenmaker waren telde men Henri Sacré, Bernard van Spinagien, Bernard en Jacobus Callu, Bastiaen Sondervorst en nog anderen.

Vaak kwam het ook voor dat de tonnemakers tegelijkertijd kuiper of landbouwer waren, maar elke brouwerij had minstens zijn eigen tonnenmaker in dienst.

Dit beroep stond in zulk aanzien, dat zij in een corporatie verenigd waren, die onder de hogere bescherming stond van de machtige brouwersgilde en niets te maken hadden met de St-Jozefsgilde van schrijnwerkers en timmerlieden.

De tonnenmaker was de rechterarm van de brouwer, de machtigste uit de streek.

5. Notarissen en landmeters.

Dat er te Hoegaarden veel grondeigenaars waren en vele akten verleden werden, blijkt voldoende uit de menigvuldige bundels, die voor de Notarissen van Hoegaarden werden nagelaten. (Heden ter Studie van Not. Springer te Tienen).

Er waren niet minder dan 5 notarissen, namelijk Jean Henri Lintermans, Jaannes Van Nerum, Jean Robert Hennin, François Schepers en Jean Baptist Van Autgaerden. De laatste twee waren terzelfdertijd landmeter en regelden alles op de beste wijze, opdat dit winstgevend ambt zo lang mogelijk in eigen familie zou blijven, zoals het ook gebeurde bij brouwers en schepenen.

6. Beenhouwers en bakkers.

In de dorpskom alleen leefden 9 beenhouwers, die allen hun eigen dieren slachtten. Het waren : Petrus Medaerts, Jan Strijckwant, Jan Baptist Van Spinagien, François Frison, Jan Dillekaerts, Dominic Dotremont, Gilis Phillipet, Renier Dewil en de Wwe. Gilis van Montenaken (geboren Johanna Sterckendries).

Daarentegen waren er slechts 3 bakkers : Petrus Boulanger, Gregorius Vandermolen en Christian Liber. Dit was een normaal verschijnsel, gezien toen elkeen zijn eigen brood bakte.

7. Lederbewerker.

Er bestond te Hoegaarden zelfs een huidenvetter, Jan van Groet-vent, die de huiden looide en het leder voorbereide om aan gareel-, zadel- en schoenmakers te leveren.

De gareel- en zadelmakers waren niet talrijk, omdat hun beroep als een "specialisatie" stond aangeschreven.

Onder hen bevonden zich Henri Laboers, Jacques en Evrard Bonjean. Vaak vertrokken zij soms voor verschillende dagen, van de ene hoeve naar de andere, overal in de streek, om het menigvuldig en zwaar paardentuig te vervardigen en te herstellen. In tegenstelling met de rondreizende ketellappers, werden de gareel- en zadelmakers aan de tafel van de boer uitgenodigd en kregen de beste spijzen. Dit kwam vooral omdat de boer hun nodig had.

Bovendien waren er in het centrum alleen reeds 15 schoenmakers. Hetgeen erop wijst dat er te Hoegaarden niet blootvoets gelopen werd. Onder hen bevonden zich Bernard Ruttens, Christiaan en Servaes Vanderstraeten, Bernard Peeters, Marcel Mareels en Servaes van Mol.

8. Landbouwers.

In die tijden was iedereen landbouwer, elk een op zijn manier. Bijna alle mensen hadden een klein of groot erf met een neerhof, een eenhaaland of verder gelegen land.

In de lijsten der volkstelling komen echter 39 landbouwers voor, die als dusdanig beschouwd de naam waardig waren, dus de min of meer grotere pachters, die verschillende labougronden en wel gevulde stallen hadden.

Onder deze pachters bevonden zich verschillende brouwers en tonnelmakers.

Wij noemen er slechts enkelen: Antoine Brasseur, Henri Schepers, Martin Stockmans, Jan de Kinder, Jacobus Dotremont, Servaes Sweerts, de gebroeders Van Nerum, Karel Sondervorst, Servais van Diest, Bernard Capellen, Petrus Davidts, Frans Preuveneers, Jean Dotremont, Henri Coenegras, Jan Bapt. Van Ex en Jean Falla.

9. Handelaars.

Door "handelaars" dient verstaan, de herbergiers, de winkeliers en de kooplui. Het staat niet nader omschreven, wat zij juist deden, maar in de meeste gevallen had elke winkel zijn herberg of tegenovergesteld.

De bijzonderste waren: Guil. Smets, Henri Vandermolten, Elisabeth Taverniers, Anna Maria Peeters (Wwe. Houbar), Guill. van Mol, Jan Smeyers, Henri Peeters, Henri Lodewijckx, Nicolaes Brieven, Petrus Vandermolten, Trudo Hubens, Henri en Lambert Groetaers, Jacobus Dotremont en Jean Henri Dewaelheyns. Deze laatste was herbergier in 't Nieuwhuis.

Te Hoegaarden waren zeer vele cabaretten, tavernen en estaminets, waar het goede bier in grote hoeveelheid vloeide. Bijna in elk huis, waar tijdens de lange avonden mensen bijeen kwamen, werd bier verkocht, zonder daarom als bierwinkel te zijn aangeschreven. Het was een dorp, waar de herbergen goede zaken deden.

10. Bouwbedrijf.

Zonder over het bouwbedrijf te willen spreken, zoals wij dat thans kennen, waren er op het einde van de 18e eeuw, niet minder dan 7 metsers (heden bouwondernemers genaamd), 1 kasseien vloerlegger, 10 schrijnwerkers, 4 timmerlieden, 1 schaliedekker, 2 glazenmakers en 12 wassers en witters. Al deze personen onderhielden de vele pachthoven, brouwerijen en woonhuizen.

Onder de metsers telde men Hendrik en Jef Brasseur, Lambert Gilsoul en Joseph Hony. Tot de schrijnwerkers behoorden Jan Stockmans, Henri Schoelmeester, Bernard Hennin, Jan en Nicolaes Curé.

De kasscier was Jan Baptist Nitelet, de schaliedekker Petrus Collignon. De meest bekende timmerman was Petrus Vandenbempt. De glazenmakers waren de gebroeders Jean en Charles Balerne, die zich rond 1795 te Hoegaarden hadden gevestigd.

De witters stonden in aanzien bij het volk, omdat zij de muren van huizen en stallen in 't nieuw zetten. Zij waren de mannen die alle vuil weerden en een frisse kleur schonken aan de gebouwen. Hun grootste werk gebeurde voor de kermis, want dan werd elk huis zuiver gemaakt en wit gekalkt. Onder de voornaamsten werden gerekend : Henri Schuermans, Evrard van Mol, Gerardus Van Ex, Henri Van Autgaerden, Petrus en Hendrik Das, Leonard Bonjean en Jacques en Jan Baptist Taverniers.

11. Kleedsel.

Rekening houdend met de tijd, liepen de Hoegaardiërs goed gekleed. Er waren 17 naaisters om de fijn bewerkte vrouwenklederen te maken. De beste onder hen waren ; Marie Anne Stockmans, de 3 gezusters Schoolmeesters, Barbara Peeters, Marie Goossens, (vrouw van de bierbrouwer Jan Bapt. Van Spinagien), Marie Willems en Albertina Mannaers.

Bovendien had men 9 linnenwevers, waaronder Jean Vandeplas, vader en zoon Gerval, Jacques Preuveneers, Michel Detri en de gebroeders Van Hamme. De gemeente telde zelfs een hoedemaker in de persoon van Petrus Degroot, terwijl 5 vrouwen zich uitsluitend bezig hielden met het wassen en strijken van ondergoed van gegoede families. Deze vrouwen waren : Thérèse François, Mariane Willendaël (Wwe van Baptist March), en Marie Liber (Wwe Etienne Bilsen) met haar dochter Agnes.

De beste strijkster was echter Christine Brasseur.

Tot kleermakers werd voornamelijk de familie Gérard gerekend, evenals Guill. Vandenbempt en Petrus Dillekaerts. Dit groot aantal mensen dat zich met het maken, reinigen en onderhouden van kleren bezig hield, toont voldoende aan hoe veel zorg er aan de kledij besteed werd.

12. Steenkappers.

Ofschoon dit beroep bij het bouwbedrijf mag gerekend worden, verkiezen wij het afzonderlijk te bespreken. In de lijsten staat alleen "tailleur" vermeld, maar nadere opzoekingen hebben bewezen dat het niets met klederen te maken had, maar wel met stenen, zodat het als "tailleur de pierres" dient begrepen. Er bestonden in die tijd nog tal van steengroeven in de streek van Hoegaarden en voornamelijk te Gobertange, waar tal van mensen werk vonden.

De bijzonderste steenkappers werden aangetroffen in de families Ruttens en Van Roy, wijs ook Frans Francois, Jacques Troost en Henri Homblé dienen vermeld. Zij waren zeer handig in het kappen en bewerken van de witte steen die de gevels van de Hoegaardse patriciershuizen versierden. Het waren ook de steenkappers die de oude stenen kruisjes maakten van de graven en er de letters inbeitelden.

13. Smeden en ijzerbewerkeren.

De paarden moesten beslagen worden en de ijzers gesmeed. Daarom waren te Hoegaarden smeden en ijzerbewerkeren nodig die op het aanbeeld konden werken. Het waren vader en zoon Clerinx, Henri en Samuel Sterckendries en Godgaf Saelmaeckers, terwijl Henri Taverniers als ijzerverkoper stond bekend. Sommige smeden zoals Saelmaeckers waren ook wagen of radenmaker, ofwel spanden zij samen met een schrijnwerker die tegelijkertijd dit beroep kon uitvoeren.

14. Boomhakkers en hoveniers.

Op het laatste van de gouden 18e eeuw waren er nog voldoende bossen voorhanden, om aan een paar boomhakkers hun brood te laten verdienen. Zij velden de bomen en verkochten het hout op de Houtmarkt, die vroeger een zekere vermaardheid had verworven voor haar houthandel. Deze boomhakkers waren Pierre en Gilis Van Ham. Anderzijds stonden Guillaume en Jean Decock, Barthel Groetaers, Henri en Jean Paenhuys, als hoveniers vermeld. Vermoedelijk werkten zij in de tuinen van rijke notabelen.

15. Knechten en meiden.

In tegenstelling met nu moest men vroeger van goed gedrag en zeden zijn, om als knecht of meid bij een vooraanstaande familie te mogen dienen. Het waren eerder posten van vertrouwen, die men niet zo maar aan iedereen gaf. Hierdoor kwam het dat zij het als een eer beschouwden om bij de ene of andere hooggeplaatste of rijke heer te mogen werken. Hetzelfde kan niet gezegd worden van hoeveknechten of personeel in dienst van handelszaken. Deze soort van knechten en meiden werden dan ook als werkmensen beschouwd.

In het dorp van Hoegaarden waren 40 meiden en 22 knechten in dienst, een bewijs dat er verschillende welstellende families woonden. De bijzonderste knechten en meiden waren : Antoon Schoolmeesters en Catharina Boots dienden bij de ex-sekretaris Sweerts, Jan Hans en Ida Vandenbemt werkten bij de Weduwe van Notaris Renier Lintermans, Peter Finoulst, Jan Baptist Stockmans, Ida Homblé en Thérèse Bonjean bij notaris Jean Henri Lintermans, Thérèse Lorest bij dokter Putzeys, Gilis Peeters en Marie Preuveneers bij Servais Sweerts, Agnes Homblé bij Norbertus Nijs, Jan Mertens en Thérèse Carron waren in dienst van Notaris Joannes Van Nerum, Catharina Rhens diende bij de gemeenteontvanger Jean Henri Dewaelheyns in 't Nieuwhuys, Henri Hollogne en Catharina Saelmaeckers waren bij brouwer Jacobus Van Nerum, Margriet Ledent bij notaris Jean Baptist Van Autgaarden, Elisabeth Peeten was meid bij de familie Coene-gras.

16. Notabelen.

Onder de notabelen uit de Revolutietijd worden o.m. vermeld : Trudo Putzeys, meester-steenkapper Bernard Ruttens, tonnenmaker Henri Vandermolen, de handelaars Henri Lodewijckx en François Barwouts, pachter François Vandenbempt, de handelaar Norbertus Nijs, de brouwer Georges Vanderstraeten, de schoenmaker Marcel Mareels, de hoedenmaker Petrus Degröot, pachter Joseph Collard, brouwer Henri Nijs en last but not least de notaris Jean Bapt. Van Autgaarden in zijn funktie van " agent national ".

Men mag hier niet uit het oog verliezen, dat de oude rijke geslachten uit de vroegere Regentie, door de Fransen waren afgezet, zodat zij natuurlijk niet meer tussen deze notabelen voorkomen. De oude geslachten hadden de plaats geruimd voor het volksbewind.

II. Nerm en Aalst.

Het gehucht Nerm telde in de jaren 1796 ongeveer 230 inwoners, verdeeld over 60 gezinnen, tegenover 28 gezinnen met 117 inwoners voor het verder gelegen Aalst. Traditiegetrouw hadden deze gehuchten ook hun brouwers en nog wel ten getalle van 6. Deze plaatsen lagen immers langs de schoor-beek, waaruit het geschikte water getrokken werd om het alom vermaarde bier te brouwen. Te Nerm woonden de brouwers Jan Verbelen, Guillaume Van Mol, Jozef Roeckx en Hubertus Torsin, terwijl Jozef Schoenssetters en Gerard van Mol in Aalst de brouwerscepter zwaaiden.

Op landbouwgebied waren er verschillende grote boeren zoals Guill. Van Ex, Nicolaes van Osmael, Arnold Adams, die tevens notabele was, Martin en Jean van Mol, Philippe Houbar, Jean Stockmans, Philippe Torsin en Guill. Schoenssetters te Nerm en Bernard Vandermolen, Henri en Petrus van Mol, Guill. Schoenssetters en Henri Gilis te Aalst.

Als schrijnwerkers en timmerlieden telde Nerm, Bernard van Autgaerden en Gerard Vandenbempt, terwijl te Aalst Evrard en Guil. van Mol en ook nog Jozef van Roey woonden. Aalst had geen schaliedekkers, maar te Nerm verbleven daarentegen Guillaume Stockmans, Henri, Jean en Gérard Schoensetters. Zij herstelden de daken in stro, schaliën en pannen.

De enige smid voor beide gehuchten was Hendrik Ruelle, die te Nerm woonde, evenals de schoenmakers Jean Vandenbempt en René Stockmans. Maar wanneer de inwoners van Nerm hun graan moesten laten malen, dienden zij naar de molen van Aalst te gaan, die uitgebaat werd door Marie Josephe Gilson, weduwe van Bernard Dons.

Het weversambacht te Aalst werd verzekerd door de familie Boesmans en Petrus Castelaine. De enige naaisters waren de 2 gezusters Haubline en Cath. Gauthier uit Nerm. In dit gehucht woonden ook Raphael Raymaeckers, de wijd en breed gekende schaapherder, die over een grote kudde schapen beschikte, en ze op de hellingen van Schoor liet grazen. Jaarlijks kwam Mathieu Hermans uit Hoegaarden naar Nerm om de schapen te scheren. Een overlevering in deze familie bewaard gebleven, verhaalt dat Raphael, de herder, een bekwaam fluitspeler was, die gezeten tegen de flank van een helling, de beste liedjes ten toon gaf. En lang na zijn dood, toen de wind langs de golvende hellingen van Schoor en 't Nermbos speelde, beweerden de kinderen dat Raphael op zijn fluit speelde. Deze Raphael stond ook bekend als een waarzegger, die de toekomst kon voorspellen en de taal verstond van de Halvermannekens, die onder de puinen van het oude kasteel van Schoor leefden.

In Nerm en Aalst leefden ook steenkappers, die in de groeven werkten, namelijk Jean Schoensetters en Pierre Mous te Nerm en Hendrik en Jan Michiels te Aalst. In dit laatste gehucht verbleef ook de enige handelaar, François Rems. Hij verkocht alles wat men maar denken kon.

De knechten en meiden in dienst van bemiddelde families in deze gehuchten waren, Henri Van Diest bij de brouwer Guill. van Mol, Guill. Beetens bij de notabele Adams, Françoise Taverniers diende als meid bij de brouwer Roeckx en Gertrude Schoensetters bij de pachter Houbar te Nerm, terwijl Pierre Poffé te Aalst als knecht was aangenomen door de landbouwer Bernard Vander Molen.

Opvallend is hier het feit van het veelvuldig voorkomen der namen Schoensetters en van Mol, zodat Nerm en Aalst als hun bakermat mag beschouwd worden.

III. Overlaar.

Gelegen langs de baan naar Tienen, verbleven er te Overlaar 31 gezinnen, samen 150 inwoners. Er waren twee molenaars gevestigd, Jérôme Geens en Louis Senebergh, terwijl er ook twee groot-handelaars goede zaken deden, namelijk Petrus Sanders en Jean Bapt. Decoster.

Als schrijnwerkers en timmerlieden telde Nerm, Bernard van Autgaerden en Gerard Vandenbempt, terwijl te Aalst Evrard en Guil. van Mol en ook nog Jozef van Roey woonden. Aalst had geen schaliedekkers, maar te Nerm verbleven daarentegen Guillaume Stockmans, Henri, Jean en Gérard Schoensetters. Zij herstelden de daken in stro, schaliën en pannen.

De enige smid voor beide gehuchten was Hendrik Ruelle, die te Nerm woonde, evenals de schoenmakers Jean Vandenbempt en René Stockmans. Maar wanneer de inwoners van Nerm hun graan moesten laten malen, dienden zij naar de molen van Aalst te gaan, die uitgebaat werd door Marie Joseph Gilson, weduwe van Bernard Dons.

Het weversambacht te Aalst werd verzekerd door de familie Boesmans en Petrus Castelaine. De enige naaisters waren de 2 gezusters Haubline en Cath. Gauthier uit Nerm. In dit gehucht woonden ook Raphael Raymaeckers, de wijd en breed gekende schaapherder, die over een grote kudde schapen beschikte, en ze op de hellingen van Schoor liet grazen. Jaarlijks kwam Mathieu Hermans uit Hoegaarden naar Nerm om de schapen te scheren. Een overlevering in deze familie bewaard gebleven, verhaalt dat Raphael, de herder, een bekwaam fluitspeler was, die gezeten tegen de flank van een helling, de beste liedjes ten toon gaf. En lang na zijn dood, toen de wind langs de golvende hellingen van Schoor en 't Nermbos speelde, beweerden de kinderen dat Raphael op zijn fluit speelde. Deze Raphael stond ook bekend als een waarzegger, die de toekomst kon voorspellen en de taal verstond van de Halvermannekens, die onder de puinen van het oude kasteel van Schoor leefden.

In Nerm en Aalst leefden ook steenkappers, die in de groeven werkten, namelijk Jean Schoensetters en Pierre Mous te Nerm en Hendrik en Jan Michiels te Aalst. In dit laatste gehucht verbleef ook de enige handelaar, François Rems. Hij verkocht alles wat men maar denken kon.

De knechten en meiden in dienst van bemiddelde families in deze gehuchten waren, Henri Van Diest bij de brouwer Guill. van Mol, Guill. Beetens bij de notabele Adams, François Taverniers diende als meid bij de brouwer Roeckx en Gertrude Schoensetters bij de pachter Houbar te Nerm, terwijl Pierre Poffé te Aalst als knecht was aangenomen door de landbouwer Bernard Vander Molen.

Opvallend is hier het feit van het veelvuldig voorkomen der namen Schoensetters en van Mol, zodat Nerm en Aalst als hun bakermat mag beschouwd worden.

III. Overlaar.

Gelegen langs de baan naar Tienen, verbleven er te Overlaar 31 gezinnen, samen 150 inwoners. Er waren twee molenaars gevestigd, Jérôme Geens en Louis Senebergh, terwijl er ook twee groot-handelaars goede zaken deden, namelijk Petrus Sanders en Jean Bapt. Decoster.

De bijzonderste herberg bevond zich bij Jozef Dirix. De drie grootste pachters waren Jean Henri Dewaelheyne, Guill. Janssens en Jan Van Elderen, terwijl Petrus Schepmans en Jan Berwouts als eigenaars stonden vermeld.

Overlaar beschikte slechts over één enkele schoenmaker, Hendrik Vanden bosch, die zeker meer dan werk genoeg zal gehad hebben om 150 inwoners te bedienen.

De zielezorg werd er toevertrouwd aan pastoor Henri Van Autgaerden, die in het eeuwenoude kapelleke van St-Lambertus de erediensten celebreerde. Te Overlaar woonde echter Henri Mertens, zeeldraaier, een beroep dat tot heden in de andere gehuchten niet voorkwam.

En ten slotte dienen nog volgende knechten en meiden vermeld : Gerard Vandenbempt, Jean Bapt. Ingelbosch, Catharina Piron en Elisabeth Lombaerts bij pachter Dewaelheyne en Marie Laurent met Jean Coenen in dienst van de pastoor.

IV. Rommerson.

Dit gehucht telde 50 gezinnen met 253 inwoners.

Het had echter zijn molenaar in de persoon van Jacobus Demoulin. De grootste pachters waren : Jean, Charles en Lambert Van Hagendore Lambert Finoulst, Renier Falla, Joseph Antoine Collard, Jean Sweert en Henri Vandermolen.

Zoals overal elders in de streek van Hoegaarden leefden te Rommerson ook 2 brouwers : Libert Stockmans en Pierre Sondervorst en een tonnenmaker Henri Pardon.

Het beroep van zadelmaker werd uitgevoerd door Lambert Laboers en dit van koorddraaier door Servais en Lambert Vandenbosch. Gezien het gehucht redelijk ver van de dorpskom verwijderd lag, was er ook een bakker met name Ruttens en een metser Bernard Geenys. De dienstbode, die de verbinding met Hoegaarden onderhield was Pierre Lebegge.

Rommerson kon zich nochtans de eer veroorloven onder zijn inwoners een greffier te tellen, namelijk Jean Bapt. Huybens, die een aanzienlijke rol heeft gespeeld in de volksraadpleging door notaris Van Autgaerden op touw gezet, om de Regentie omver te werpen.

Tot de meiden en knechten behoorden Cath. Bonjean bij landbouwer Sweerts, Catharina Leemans bij de greffier, Guill. Nijs bij Sweerts, Jean Strijckwant bij pachter Collard en Pierre Sevenants bij landbouwer Finoulst.

V. Altenaken.

Er woonden slechts 5 gezinnen met in 't totaal 18 inwoners. Het waren allen arbeiders met uitzondering van Van Hove die schoenmaker was en de landbouwer Vranckx.

VI. Houtem.

Dit gehucht telde 270 inwoners verdeeld onder 59 gezinnen. Het landbouwgedeelte was er het grootst, namelijk 11 pachters, waaronder Jacques, Georges, Louis en Lambert Finoulst, Vandermolén, G. Geerts, Jean Bapt. Dumont, die tevens kapelmeester was en J. Janssens.

De linnenwever noemde zich Pierre Vandenbempt en de schoenmakers waren H. Orbaen, François en Michel Peeters.

Als schrijnwerker telde Houtem J. Homblé en als steenkapper M. Peeters. De smid was H. Lambrechts, de tonnenmaker H. Smets, die voor de brouwer Jean Bapt. Wageneers werkte terwijl ook de timmerman B. Geenis te Houtem leefde.

Bovendien waren er 11 meiden en 9 knechten in dienst.

VII. Hoxem.

Telde 46 gezinnen met 230 inwoners. Voor dit gehucht worden de beroepen niet volledig in de lijsten vermeld. Nochtans vernamen we dat G. Brasseur en L. Geenis er als metsers opgeschreven stonden, terwijl Willem H. er smid was.

Te Hoxem leefde ook de geneesheer R. Bouchez en de molenaar H. Swinnen. De enige bekende herberg was bij B. Caberghs. De grootste landbouwers waren : J. Ausloos, Jean Bapt. Hardoques Godefridi, Jean Bapt. S. Huts, Jean Benoit en Henri Renson. Als wever stond P. Celis bekend en als timmerman Armand Hemeleers.

VIII. Bost en Spanuit.

Bost dat destijds nog tot Hoegaarden behoorde, telde in de jaren 1796 ongeveer 235 inwoners, verdeeld onder 45 gezinnen, terwijl het Spanuit er 50 had met een honderdtal inwoners. De lijsten voor Bost zijn zeer onvolledig doch in het Spanuit troffen we de landbouwers T. Van Hagendoren, H. Lambrechts, P. Schuermans en Anseme Cluts aan. Ook leefde er de schoenmaker Frans Mottie, de beenhouwer P. Lambrechts en de handelaar J. Sacré. Tot de bijzonderste herbergen werden gerekend : C. Helshout, G. Deboes en G. Van Winckel.

Al deze mensen leefden in de streek van Hoegaarden onder de Franse revolutie en het schrikbewind. Zij hebben er de nachts-greep bijgewoond met al zijn gevolgen. Vele inwoners uit de streek en nakomelingen van deze oude Hoegaardse geslachten zullen er hun voorouders in weervinden en vernemen uit welk hout zij gesneden zijn. Door alle tijden heen heeft Hoegaarden een voorname rol gespeeld, in de geschiedenis. Moge deze bijdrage dan ook haar steentje bijleggen tot de aanvulling van de plaatselijke heemkunde en de impuls vormen voor hen, die hun voorgeslacht beter willen leren kennen.

H. VAN NERUM.